

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ»**

Здобувача вищої освіти
групи Ps1-B20z
спеціальності 053 Психологія
Ткачука Богдана Станіславовича

Керівник:
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри загальної
та практичної психології
Куриця Денис Іванович

Рецензент:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та
практичної психології
Гудима Олександр Васильович

Кам'янець-Подільський – 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ.....	6
1.1. Теоретичний аналіз феномену креативності	6
1.2. Особливості прояву креативності у дорослому віці	19
1.3. Психологічні особливості розвитку креативності у осіб дорослого віку	23
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ	29
2.1. Методи та програма дослідження	29
2.2. Результати емпіричного дослідження психологічних особливостей креативності особистості у дорослому віці	38
2.3. Рекомендації з розвитку креативності у осіб дорослого віку	46
Висновки до розділу 2	50
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Креативність завжди була об'єктом зацікавлення науковців і визнана як важлива якість у мистецтві, літературі, музиці, науці, декораціях і відкриттях. У всіх цих сферах вона відіграє ключову роль у культурному прогресі та забезпечує безліч внесків у наше повсякденне життя. Креативність також відзначається як важливий аспект у трудовій діяльності, наукових дослідженнях, навчанні та психології, що робить її цінним активом для співробітників та фахівців різних галузей. Цей феномен мав велике соціальне і культурне значення, що було визнано багатьма видатними психологами сучасності.

Серед відомих науковців, котрі зробили особливий внесок у розвиток вивчення феномену креативності, були З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, А. Маслоу, К. Роджерс, Дж. Келлі, Е. Гілфорд, Р. Кеттел, Г. Айзенк. Стернберг узагальнив різні визначення поняття креативності як створення оригінального та корисного продукту. З різних точок зору креативність можна вивчати як властивість особистості, процесу, продукту або навіть ситуації.

У науковій літературі існує чимало досліджень та публікацій, присвячених вивченню теоретичних підходів до визначення креативності, концептуальних моделей та структури цього феномену. Однак, більшість емпіричних досліджень зосереджені на вивченні креативності у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Особливо актуальними залишаються питання, які мало досліджені у сфері творчості, такі як зв'язок креативності з когнітивними змінними, наприклад, загальним інтелектом, а також які риси особистості сприяють або необхідні для формування і прояву креативного мислення. Також важливими є питання розвитку креативності та її неоднорідності. Важливо підкреслити провідну роль креативності у виконанні завдань у багатьох професіях, а також той факт, що взаємозв'язок між проявом креативності та особистісними рисами часто ігнорується,

незважаючи на його значущість.

Варто акцентувати увагу на важливості дослідження цього питання. Розуміння взаємозв'язку між креативністю та іншими характеристиками особистості може бути корисним для профорієнтаційної роботи, спрямованої на визначення напрямків професійної діяльності, що сприятимуть найповнішому розкриттю внутрішнього потенціалу особистості. Також, особистісні опитувальники можуть допомогти у процесі підбору персоналу на посади, які вимагають творчого підходу до виконання завдань. Усвідомлення детермінант прояву креативності та її розвитку сприятиме створенню програм розвитку творчості та підвищенню ефективності діяльності. Крім того, творчий підхід є особливо важливим у кризових і мінливих умовах, що характерні для сучасного суспільства.

Об'єкт дослідження – креативність у дорослому віці.

Предмет – особливості креативності особистості у дорослому віці.

Мета: дослідити особливості креативності особистості у дорослому віці.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми креативності в дорослому віці.
2. Експериментально дослідити особливості креативності у дорослому віці.
3. Представити рекомендації з розвитку креативності у осіб дорослого віку

Методи дослідження: теоретичний аналіз загальної та спеціальної літератури за проблематикою дослідження; методики дослідження особливостей креативності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (15 лютого 2024 року), XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні

проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (23 квітня 2024 р., м. Кам'янець-Подільський, Україна), з публікацією матеріалів: Куриця Д.І., Ткачук Б.С. До проблеми феномену креативності. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*: Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 2024 р. / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. С. 194-196.

Структура роботи: робота складеться з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Креативність можна визначити як здатність до генерування або впізнавання ідей, альтернатив або можливостей, які можуть бути корисними для вирішення проблем, спілкування з іншими, а також відображення на собі та інших. Три мотиви, які підштовхують людей до виявлення креативності: потреба у новій, різноманітній і складній стимуляції; потреба у вираженні і передачі ідей і цінностей; потреба вирішувати проблеми.

Для того, щоб бути творчою людиною, необхідно дивитися на речі з нового кута зору і мати здатність генерувати нові можливості або альтернативи. Тести на креативність вимірюють не лише кількість альтернатив, що людина може запропонувати, але й унікальність цих альтернатив. Здатність до генерації альтернатив чи нового погляду на речі не просто походить від зміни; вона пов'язана з іншими, більш фундаментальними аспектами мислення, такими як гнучкість, толерантність до неоднозначності або непередбачуваності, а також радість від виявлення нового.

Поняття «креативний» може відноситися до нових цінних продуктів. Також креативність може бути характеристикою особистості, яка створює певні витвори мистецтва. Усі, хто вивчає креативність, погоджуються, що для того, щоб щось було креативним, недостатньо лише бути новим: воно повинно мати цінність або відповідати когнітивним вимогам ситуації.

Творчість - це будь-яка дія, ідея або продукт, що вносить зміни в існуючу сферу або перетворює її на нову. Важливим є те, чи приймається нововведення, яке людина створює, для включення в дану сферу діяльності.

Отже, аналіз результатів дослідження свідчить про переважання (52,5%) середнього рівня відкритості серед менеджерів, художників, спеціалістів у сфері ІТ та музикантів. При цьому, найвищі показники відзначаємо серед спеціалістів у сфері ІТ. Водночас найнижчі показники відкритості, як особистісної риси виявилися у художників.

Аналіз результатів дослідження показав високий рівень сумлінності загалом, який становить 62,5% від усіх учасників. Особливо відмітні високі показники серед фахівців у сфері ІТ, які складають 40%. Проте менеджери отримали низькі оцінки за сумлінність у порівнянні з творчими групами, що дещо несподівано, оскільки можна було очікувати, що вони зіткнуться з великим тиском вимог бути методичними, дисциплінованими та цілеспрямованими через характер їхньої роботи. Можливо, рутинність їхньої діяльності призвела до зниження рівня сумлінності, що виявилось на низькому рівні.

Більшість учасників дослідження мають середній рівень екстраверсії. Аналіз результатів виявив, що спеціалісти в галузі ІТ, музиканти і менеджери мають середні оцінки (тобто вони амбіверти), тоді як художники показують низький рівень екстраверсії.

Щодо невротизму, варто зазначити, що найвищий рівень цього показника спостерігався серед художників та музикантів, після них - серед фахівців з інформаційних технологій, а потім - серед менеджерів. Це може бути пояснено тим, що творчі люди мають схильність занурюватися у проблеми та приділяти більше уваги деталям, ніж пересічні особистості. З цього можна зробити висновок, що вони проявляють розвинені риси гнучкості, уяви та мислення, і схильні до реалізації цінних ідей. Дослідження також підтверджує, що для них характерний нонконформізм, що є однією з ключових рис творчих особистостей. Як очевидний результат аналізу, ця відкритість розрізняє креативних людей від менш креативних.

Результати аналізу, проведеного за допомогою прогресивних матриць Равена, показали, що половина учасників дослідження мають високі показники інтелектуального розвитку, тоді як для іншої половини респондентів були зафіксовані середні показники, які вважаються нормальними. Жоден з учасників не показав низьких результатів за даною методикою.

За методикою «Діагностика особистісної креативності», яка

використовувалася для визначення показників розвитку уяви, допитливості, схильності до ризику та складності мислення, ми отримали такі дані:

- уява (55%) виступає одним з основних факторів прояву креативності, зокрема, для спеціалістів в сфері ІТ та художників;
- щодо рівня допитливості можемо констатувати переважання середнього рівня (50%) над високим (38,5%) а також над низьким рівнем відповідно (12,5%). Констатовано високий рівень допитливості серед спеціалістів в сфері ІТ та менеджерів;
- високий рівень схильності до ризику притаманний лише 1/3 частині від загальної кількості учасників дослідження (30%), середній рівень притаманний переважній більшості – 45%, низький рівень, в свою чергу, характерний для 1/4 частини респондентів (25%). Констатовано, що схильність до ризику найбільше проявляється серед спеціалістів в сфері ІТ технологій та менеджерів;
- складність мислення притаманна більшій частині учасників експерименту на середньому рівні (45%), майже однакові показники складності мислення на високому (25%), і на низькому рівнях (30%).

Рівень креативності визначається такими чинниками, як готовність до нового досвіду, цікавість та готовність до ризику. Водночас, фактори приємності, екстраверсії та складності мислення менше впливають на творчі особистості. Із цього випливає ще один висновок – відкритість та цікавість, як особистісні риси, позитивно корелюють із рівнем креативності у дорослому віці.

Отже, можна зробити висновок, що рівень креативності може бути визначений такими факторами, як відкритість до нового досвіду, допитливість та схильність до ризику. Водночас фактори, такі як

приємність, екстраверсія та складність мислення, менше впливають на креативність особистостей. З цього випливає ще один висновок: відкритість та допитливість як особистісні риси позитивно корелюють з рівнем прояву креативності у дорослому віці. Деякі підходи можуть бути корисними для стимулювання творчих процесів для дорослих, такі як групове навчання, вільне письмо, однохвилинка, рольові ігри та проблемне навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності : проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія. За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С.14–41.
2. Бартків О.С. Формування креативності майбутніх фахівців в умовах університету. Професійна освіта. 2012. №8. С. 91–94.
3. Бенеш Г. Психологія : dtv-Atlas : [довідник]; худож. Герман і Катаріна Фон Заальфельд ; наук. ред., пер. з нім. В.О. Васютинський. Київ : Знання-Прес, 2007. 510 с.
4. Березова Л. Аналіз психологічних підходів до проблеми творчого мислення. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти, 2015.
5. Бірон Б.В., Портянкіна К.О. Вплив вдячності на переживання творчою особистістю стресових подій. Теоретичні і прикладні проблеми психології, 2017. 2, С. 26-36.
6. Булка Н.І. Креативність і соціальна компетентність. Практична психологія та соціальна робота, 2001. № 10. С. 46–49.
7. Варій М.Й. Загальна психологія : підручник для студентів психологічних і педагогічних спеціальностей [2-ге видан., випр.і доп.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 968 с.
8. Варій М.Й. Психологія особистості : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 592 с
9. Вікова та педагогічна психологія : Навчальний посібник. За ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинської, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2007. 344 с.
10. Гнатко Н.М. Феномен креативності як психологічна проблема. Психологічні перспективи. Луцьк, 2001. Вип. 1. С.88–97.
11. Гріффітс К., Меліна К. Посібник із креативного мислення. Київ :

2020. 288 с.

12. Дімітрова-Бурлаєнко С.Д. Генеза поняття «креативна компетентність» у контексті психолого-педагогічних досліджень. Педагогіка та психологія. 2017. Вип. 58. С. 3-14.

13. Донченко О.С. Поняття креативності в психологічних дослідженнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Психологічні науки, 2015. С. 121-126.

14. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах. Київ : Професіонал, 2004. 303 с.

15. Енциклопедія освіти. За ред. В. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

16. Забродський М.М. Педагогічна психологія. Київ : МАУП, 2000. 102 с.

17. Замелюк М., Денис Н. Розвиток творчої особистості засобами психогімнастики та музикотерапії. Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, 2020. 104 с.

18. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень. За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.

19. Іванченко А.О. Психологія креативності особистості : теоретико-методологічний та прикладний аспекти : автореферат дис...дра. психол наук. 19.00.01. Київ, 2017. 42 с.

20. Ільїна Н.М. Психологія творчості та обдарованості. Київ : Українська книга, 2018. 227 с.

21. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навчальний посібник. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.

22. Карпенко Н.А. Психологія творчості : навч. посібник. Львів : ДУВС, 2016. 156 с.

23. Келлі Т, Келлі Д. Психологія творчості. Світло, сутінки і темна ніч душі. Київ : Основи, 2020. 295 с.

24. Клименко В.В. Психологія творчості. Київ : Науково-літературний центр, 2006. 460 с.
25. Ковтун Т., Чернець Б. Психологічні особливості соціальної креативності економістів. Вісник ХНПУ імені ГС Сковороди «Психологія», 2023. С. 53-62.
26. Лагодзінська В.І. Вплив креативності на структурні компоненти психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій. Організаційна психологія. Економічна психологія. Київ : 2022. С. 73-81.
27. Максименко С.Д. Генетико-креативний підхід : діяльнісне опосередкування особистісного розвитку : монографія. Київ : Вид-во Людмила, 2021. 524 с.
28. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посіб. С.Д. Максименко, Н.О. Соловієнко. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
29. Максименко С.Д. Психологія особистості : підручник / С.Д. Максименко, К.С. Максименко, М.В. Папуча. Київ : ТОВ «КММ», 2007. 296 с.
30. Марусинець М.М., Мішкулинець О.О. Вікова і педагогічна психологія з основами психодіагностики : навчальний посібник. Київ : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 439 с.
31. Набочук О. Теорії педагогічної творчості та обдарованості в сучасних українських концепціях. Психологія : реальність і перспективи, 2022. С. 93- 104.
32. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологічні засади спілкування : монографія. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 416 с.
33. Основи психології : Підручник за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. Київ : Либідь, 2002. 630 с.
34. Павелків Р.В. Вікова психологія : підручник. Вид. 2-е, стер. Київ : Кондор, 2015. 469 с.
35. Павленко В.В. Креативність : сутнісна характеристика поняття. Креативна педагогіка : наук.-метод. журнал. Житомир, 2016. Вип. 11. С.120-

131.

36. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології. Т.І. Пашукова, А.І. Допіра, Г.В. Дьяконов. Київ, Знання, 2000.

37. Психологія. Підручник за ред. Ю.Л. Трофімова. Київ : Либідь, 2001. 390 с.

38. Психологія особистості : Словник довідник [За редакцією П.П. Горностая, Т.М. Титаренко]. Київ : Рута, 2001. 320 с.

39. Росквас І.А. Соціальні та природні фактори розвитку творчої індивідуальності майбутніх кваліфікованих робітників. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2016. 48, С. 411-417.

40. Саврасов М.В. Емоційно-мотиваційні складові креативності особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01. Харків, 2012. 18 с.

41. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія. Навчальний посібник. Дрогобич, 2004. 287 с.

42. Саннікова О.П., Страцинська І.А. Комунікативна креативність інтерналів і екстерналів : порівняльна характеристика. Наука і освіта. 2013. № 3. С. 149-153.

43. Сергеєнкова О.П. Вікова психологія : навч. посіб. / О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасека. Київ : ТОВ «Центр учбової літератури», 2012. 384 с.

44. Скакун Н.С. Психологічна природа творчого інтелекту. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки, 2017. 79 (1), С. 79-82.

45. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.

46. Твердохліб Н.В. Проблема розвитку креативності особистості у психолого-педагогічних наукових дослідженнях. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія, 2015. 43, С. 399-402.

47. Тешнер Д. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу особистості. Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4-5 листопада 2022 р.) в 2 т. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. Т. 2. 2022. 224 с.

48. Фурман В.В. Психологічні особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності студента. *Вісник післядипломної освіти, серія «Соціальні та поведінкові науки»*, 2020. С. 99-114.

49. Холковська І.Л., Віняр Н.О. Креативність як предмет психолого-педагогічних досліджень. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія, 2016. С. 167-174.

50. Шадських Ю.Г. Психологія і педагогіка : навч. посіб. Львів : Магнолія плюс, 2006. 320 с.

51. Шандрук С. Концепція розвитку професійних творчих здібностей майбутніх психологів. *Психологія і суспільство*, 2020. Київ : 35-55.

52. Шандрук С.К. Психологія професійних творчих здібностей. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 358 с.

53. Шандрук С. Творчість як употужнення здібностей особистості. *Психологія і суспільство*, 2015. 3 (61), С. 86-91.

54. Шапар В. Психологічний тлумачний словник. Харків. Прапор, 2004. 640 с.

55. Шевченко Н.Ф., Кучинова Н.М. Креативна складова професійного мислення : практичний вимір : науково-практичний посібник. Павлоград : ТОВ «ІМА-прес», 2016. 110 с.

56. Lindauer, M. S. Artists, art, and arts activities: What do they tell us about aging? In C. E. Adams-Price (Ed.), *Creativity and successful aging*:

Theoretical and empirical approaches. New York, NY: Springer Publishing. 1998a. P. 237-250.

57. McCann, S.J., Florida Creativity Index Scores, Conservatism, and Openness in 266 US Regions. *Psychological Reports*, 108 (1), 2011. P. 104-108.